

**A HALLGATÓK IRODALMI ÉRDEKLŐDÉSE,
OLVASMÁNSZERKEZETE**
(A József Attila Tudományegyetem hallgatói között végzett
kérdőíves vizsgálat alapján)

SZABÓ ÉVA

Az olvasmánystatisztikák szerint az egyik legigényesebb és legtöbbet olvasó réteg az egyetemi hallgatók csoportja. Olvasmányaik jelentős részét a könyvtárakból kölcsönzik, s bár "a könyvtárral való kapcsolat szintje korántsem kivételezett, hanem csak egyik mércéje az olvasásnak"¹, szerepe a hallgatók körében vitathatatlan. Az a kérdőív, amely a hallgatók könyvtárlátogatási és használati szokásait a hallgatók 20%-ánál vizsgálta² néhány kérdésen keresztül olvasáskultúrájuk, illetve olvasmányszerkezetük megismerésére is irányult. Irodalmi érdeklődésükről az e kérdésekre adott válaszok elemzésével kívánunk képet rajzolni.

Az egyik kérdés így szólt: Sorold fel a tanév kezdete óta – az eltelt körülbelül három hónap alatt – legutoljára olvasott három nem kötelező könyv szerzőjét és címét.

Az 1981. decemberében megkérdezett 426 hallgató többsége (271) 64%-a 3 művet sorolt fel, de 14%-uk csak 2 művet és minden tizedik hallgató már csak 1 könyv olvasását említette, s ami igen elgondolkoztató, 50 hallgató, a mintasokaság 12%-a egyet sem jelölt. Ez az arány akkor is soknak tűnik, ha feltételezzük, hogy a nem kötelező szak-, ismeretterjesztő- és szépirodalom olvasására többek között az egyre növekvő kötelező irodalom olvasása miatt nem jutott idejük.

A nőhallgatók nagyobb százalékban 1 illetve 2 művet említettek, míg a 3 könyvet és az egyet sem említők nagyobb aránya a férfi hallgatók közül került ki. A karok szerinti megoszlást figyelembe véve: 3 könyvet a joghallgatók soroltak fel legnagyobb, s a természettudományi kari (TTK) hallgatók a legkisebb százalékban. A nem olvasók aránya legmagasabb a TTK-kari, s legkisebb a bölcsész hallgatók körében volt. Az évfolyamok közül az egy művet sem említők a II. és III. éveseknél volt a leggyakoribb, míg az V. éves hallgatók majdnem mindegyike 3 könyvet olvasott.

A megkérdezett mintasokaság az utoljára olvasott művekre összesen 980 említést tett – a felsorolt művek említési átlaga tehát 2,3. A tényleges olvasókat számítva (az 50 nem olvasó hallgató számát tekintetbe véve ezek száma 376) egy-egy megkérdezett 2,6 művet említett átlagosan. Ha egy korábbi, az 1976/77-es tanév ugyancsak első három hónapjára vonatkozó vizsgálat³ idevágó eredményeit (a hallgatók 10%-a nem olvasott, a tényleges olvasókat számolva az említések átlaga 2,8) is figyelembe vesszük, s miután a két vizsgálat adatai nem mutatnak jelentős eltérést, általánosan a tanév ez időszakára nézve ezek a mutatók standard értékeknek tűnnek. Az olvasott művek műfaji megoszlását tekintve azonban már különbségek jelentkeztek. Az elemzésünk alapját képező vizsgálat

szerint a nem kötelezően olvasott 980 mű közül 230 szak-, ismeretterjesztő-, illetve politikai irodalom volt, a hallgatók tehát csak háromnegyed részben olvastak szépirodalmat, míg az 1976-os felvétel a szépirodalmat olvasók arányát 84%-nak jelezte.

1. táblázat

Az utoljára olvasott nem kötelező művek műfaji megoszlása

Műfaj	Összes említés N = 980 említések száma %	
szakirodalom	98	10,0
ismeretterjesztő irodalom	100	10,2
politikai irodalom	32	3,3
széppróza (dráma, regény, elbeszélés)	456	46,5
vers	68	6,9
kalandos művek, krimi, sci-fi	54	5,5
egyéb szépirodalom (lektúr)	172	17,6
	980	100,0

A valóságos értéket képviselő szépirodalom (széppróza és vers) alig több mint ötven százalékban volt jelen olvasmányaikban, magasnak tűnik ugyanakkor a lektúr szintű irodalom olvasásának aránya (17,6%). A nőhallgatókkal szemben a férfi hallgatók nagyobb érdeklődést tanúsítottak a nem szépirodalmi művek iránt, különösen nagy eltérés mutatkozott a két nem között a szakirodalom olvasását illetően. Nem kötelező szakirodalmat ugyanis a férfiak kétszer akkora arányban olvastak, mint a nők. A szépirodalom műfaján belül csak a kalandos művekre eső említési számok magasabbak a férfi hallgatóknál. Nagy különbségek látszanak az olvasott művek műfaji megoszlását tekintve a karok között is.

2. táblázat

Az utoljára olvasott nem kötelező művek műfaji megoszlása karok szerint

Műfaj	JTK = 92 össz. eml. 232		BTK = 140 össz. eml. 338		TTK = 194 össz. eml. 410	
	említés száma	%	említés száma	%	említés száma	%
szakirodalom	10	4,3	41	12,1	48	11,7
ism. terj. irod.	30	13,0	29	8,6	41	10,0
politikai irod.	14	6,0	10	3,0	8	2,0
széppróza	116	50,0	156	46,1	182	44,4
vers	8	3,4	32	9,5	27	6,6
kalandos művek	12	5,2	15	4,4	28	6,8
egyéb szépirod.	42	18,1	55	16,3	76	18,5
	232	100,0	338	100,0	410	100,0

Nem kötelező szakirodalmat a bölcsészhallgatók és a természettudományi kari hallgatók közel azonos arányban olvastak, lényegesen kisebb százalékban tettek erről említést a jogászhallgatók. Ismeretterjesztő és politikai irodalom olvasása viszont a joghallgatók körében volt gyakoribb. A széppróza iránt a legnagyobb érdeklődést a jogászhallgatók, legkevésbé a TTK-kari hallgatók mutatták. A líra iránti legnagyobb fogékonyságról a táblázat adatai szerint a bölcsészettudomány hallgatói tettek bizonyosságot, s a verset legkevésbé olvasók a joghallgatók voltak.

A felsorolt 676 szépirodalmi mű közül a leggyakrabban olvasott, legalább öt említést nyert 22 mű szerzőjét az említések számának arányában sorba szedtük. A rájuk jutó említések száma az összesnek 30%-a.

3. táblázat
Az utoljára olvasott szépirodalmi művek rangsora

Szerző neve		Említések száma	Szerző neve		Említések száma
1.	Merle	30	14–16.	Esterházy Péter	7
2.	Örkény István	16		Galgóczy Erzsébet	7
3.	Moldova György	15		Moravia	7
4.	Remarque	13	17.	Makkai Sándor	6
5.	Corman	12	18–22.	Clarke	5
6–8.	Ajar	10		Dévényi Tibor	5
	Mann, Klaus	10		Greene	5
	Updike	10		Lem	5
9.	Bulgakov	9		Steinbeck	5
10–13.	Sartre	8			
	Sütő András	8			
	Vercors	8			
	Vonnegut	8			

„A gyakorisági listák élmezőnye – főképpen a kurrens olvasmányoknál – inkább illusztratív jellegű, mint lényegi mutató”⁴ mégis néhány következtetés levonására alkalmasnak bizonyul. A listán szereplő szerzők nevei azt sugallják, hogy a hallgatók a ma társadalmi problémái iránt mutatnak elsősorban érdeklődést. Többségük értékes szépirodalom, nagyobb részben valóban értékes modern irodalom (*Örkény, Moldova, Ajar, Updike, Bulgakov, Sartre*) és a mai magyar és külföldi realizmust képviselő irodalom (*Sütő, Galgóczy, Greene, Steinbeck*). A legolvasottabb szerző a listavezető *Merle* és az ugyancsak élvonalban szereplő *Remarque* a lektűr irodalom magas színvonalú művelői úgy látszik nem veszítettek népszerűségükből az elmúlt öt év során – az 1976-os vizsgálat szerint is a legkeresettebb könyvek szerzői közé tartoztak.⁵ Az ilyen napi olvasmánylistákon mindig fölkelhetők az éppen divatos sikerkönyvek is. Ezeknek a lektűr-bestseller színvonalon mozgó műveknek az elolvasása pedig divatjelenség.⁶ 1981-ben a hallgatók számára a megfilmesítéssel népszerűvé vált *Corman* (Kramer contra Kramer) és Klaus *Mann* (Mephisto) műveinek elolvasása volt a divat diktálta követelmény.

Napi olvasmányaik szerkezetét vizsgálva szembeűnt a legújabb és a legújabb kiadású irodalommal (*Cortazar, Trifonov, Mailer, Barth*) való lépéstartásuk, amelyhez a körükben igen népszerű Nagyvilág c. folyóirat is támogatást ad.

A legutoljára olvasott könyvek a hallgatók irodalmi érdeklődéséről csak tájékoztatnak, nem tudjuk meg, hogy olvasott-e más műveket is a szerzőtől, egyáltalán milyen hatással volt rá, tetszett-e az elolvasott mű? A kedvelt szerzők, a maradandó élményt nyújtó olvasmányok a kérdezettek irodalmi érdeklődését, az olvasói ízlést pontosabban körvonalazzák. A kérdőív egy másik kérdése a hallgatóktól kedvelt írók és költők felsorolását kérte abból a célból, hogy irodalmi érdeklődésük felől teljesebb képet nyerhessünk.

Meglepő, hogy a hallgatók jelentős hányadának (17% és 44%) nincs kedvelt külföldi írója és költője. Nem említett magyar író kedveltjének a hallgatók 13%-a, magyar költőt 12%-a. A legtöbb kedvelt szerző nevét a bölcsészhallgatók adták meg, az egy nevet sem és a csak egy nevet említők aránya a természettudományi kari hallgatók között volt a legnagyobb, de a külföldi költők közül – a joghallgatókat megelőzve – a bölcsészhallgatók után ők jeleztek kedveltjüknek több szerzőt.

A kedvelt írók megjelölésében a hallgatók választása igényesebb, hiszen amint az a táblázatból (4. táblázat) kitűnik, az említések mintegy 80%-a az esztétikailag értékes irodalmat (1–8. kategória) képviselő írókra esik.

A táblázat kategóriáit alapjában véve az a tizenöt hasonló olvasatú olvasmány-csoport alkotja, amelyeket *Balogh* Zoltán és *Kamarás* István alakítottak ki közművelődési könyvtárakat használók körében⁷, de alkalmazkodva a hallgatóknak az átlag olvasótól eltérő olvasmánystruktúrájához, a régi lektűr kategóriát elhagytuk belőle, három további-val viszont kiegészítettük: örök klasszikusok, fiatal magyar próza, s az egyik kategóriába sem sorolható művek csoportjával. A kiegészítésre azért volt szükség, mert a hallgatók nemcsak szépirodalmi művek alkotóit jelezték kedvelt írójuknak, az összes említés 1,9%-át különböző irodalomtörténeti, filozófiai, művészettörténeti alkotások szerzői nyerték. Emellett a szépirodalomnak is olyan széles választékát jelölték (pl. *Szomorú* Dezső, *Madách* Imre, *Heltai* Gáspár), hogy mindazok feltüntetése az egyébként is nagy számú kategóriákat jelentősen megsokszorozta volna. Másrészt a hallgatóknak a fiatal, mai magyar próza iránti vonzódásuk jutott kifejezésre abban, hogy néhányat közülük már kedveltjüknek is tartottak – az említések 3,2%-a rájuk esett. Ugyanakkor sajátosan alakítja irodalmi ízlésüket a "nagy" klasszikusok kedvelése is.

Lektűríró a hallgatók körében az említés arányát tekintve (6,3%) nem jelentős százalékban emelkedett a kedvelt író rangjára. Még kevésbé váltak kedvelt íróvá a szórakozást, kikapcsolódást nyújtó olvasmányok (krimi, sci-fi, kalandregény) szerzői, bár az említések 3,7%-át az ilyen jellegű művek alkotói kapták.

Ezek után az említések számát figyelembe véve kiemeltük azt a 20–20 legnépszerűbb író és költő, akiket az 5. és 6. táblázatban soroltunk fel.

A kedvelt írók összes említésének (1877) 44%-a a népszerűségi listán szereplő első húsz íróra esik. A fennmaradó 1046 említés további 316 íróra oszlik el, ám az ilyen nagy szórás minden nyitott kérdésre adott válaszok esetén előfordulnak.

Ami a kedveltséget kifejező listán azonnal szembetűnik, az a magyar és külföldi írók fele-fele arányú szereplése, és amíg az utoljára olvasott szépirodalmi olvasmányok gyakorlati listáján a kortárs irodalom dominált, a kedvelt írók sorában a kortárs és klasszikus irodalom aránya kiegyenlítettebb. A magas említési számok mintha azt jeleznék,

4. táblázat
Olvasmányszerkezet a kedvelt írók alapján

Sor- szám		Említesek száma	%
1.	modern (pl. W. Golding, F. Kafka, Bulgakov, Moldova György)	537	28,6
2.	mai magyar realizmus (pl. Illyés Gyula, Nagy Lajos, Németh László)	245	13,1
3.	mai külföldi realizmus (pl. Hemingway, T. Mann, Steinbeck)	212	11,3
4.	háborús realizmus (pl. Bates, E. Knight, J. Shaw)	175	9,3
5.	klasszikus realizmus (pl. Dosztojevszkij, Stendhal, L. Tolsztoj)	132	7,0
6.	európai romantika (pl. A. Dumas, V. Hugo, W. Scott)	34	1,8
7.	nemzeti romantika (pl. Gárdonyi Géza, Jókai Mór, Mikszáth Kálmán)	118	6,3
8.	örök klasszikusok (pl. Ibsen, Shakespeare, Goethe)	44	2,3
9.	pszichológizáló lektűr (pl. D. E. Cusack, T. Dreiser)	7	0,4
10.	ismeretközítő "kulturális" lektűr (pl. Barát Endre, R. Warner)	5	0,3
11.	társadalmi lektűr (pl. Berkesi András, W. S. Maugham)	78	4,2
12.	történelmi lektűr (pl. R. Graves, Makkai Sándor)	27	1,4
13.	sci-fi (pl. Aszimov, S. Lem, Zsoldos Péter)	42	2,2
14.	kalandregény (pl. J. London, Rejtő Jenő)	17	0,9
15.	krimi (pl. A. Christie, E. S. Gardner)	11	0,6
16.	fiatal magyar próza (pl. Hajnóczy Péter, Esterházy Péter)	60	3,2
17.	be nem sorolható (pl. Benedek István, Hegel, Molnár Ferenc)	133	7,1
		1877	100,0

5. táblázat
Kedvelt írók rangsora

Szerző neve	Említések száma	Szerző neve	Említések száma
1. Moldova György	101	11. Remarque	32
2. Merle	97	12. Déry Tibor	29
3. Hemingway	62	13–15. Sarkadi István	27
4. Örkény István	54	Sütő András	27
5. Móricz Zsigmond	52	Steinbeck	27
6–7. Jókai Mór	48	16. Tolsztoj, L.	25
Mann, T.	48	17–18. Esterházy Péter	23
8. Németh László	41	Sartre	23
9. Mikszáth Kálmán	37	19–20. Camus	21
10. Dosztojevszkij	36	Krúdy Gyula	21

6. táblázat
Kedvelt költők rangsora

Szerző neve	Említések száma	Szerző neve	Említések száma
1. József Attila	207	11. Weöres Sándor	32
2. Ady Endre	114	12. Apollinaire	27
3. Radnóti Miklós	92	13–14. Babits Mihály	26
4. Nagy László	71	García Lorca	26
5. Arany János	55	15. Burns	22
6. Villon	48	16. Poe	21
7. Pilinszky János	47	17. Ginsberg	18
8. Verlaine	44	18–19. Majakovszkij	14
9. Rimbaud	38	Jeszenyin	14
10. Baudelaire	37	20. Byron	13

hogyan a hallgatók körében is nagy a népszerűsége az inkább középiskolai tananyaghoz kötődő, már sablon szerint sorolt írói hármashoz, *Móricz*, *Jókai* és *Mikszáth* műveinek. Sajátos színtölti a hallgatói olvasmánylistáknak a drámaírók említése. Jellegetesen kedvelt körökben mind a magyar (*Sarkadi*), mind a külföldi (*Sartre*) drámairodalom olvasása. A sláger könyvek szerzői közül csak két név került a legkedveltebb írók sorába, az egyik (*Merle*) a legnépszerűbb külföldi író képviselve, a másik (*Remarque*) a lista 11. helyén áll. A magyar írók közül a legnagyobb népszerűséget *Moldova György* vívta ki magának.

A nő- és férfi hallgatók "irodalmi ízlésében" nem mutatkozott nagy eltérés, és a három kar hallgatói is közel azonos húsz szerzőt neveztek meg legkedvesebb írójuknak. Különbőség inkább csak a preferencia sorrendjében alakult ki, így pl. a bölcsészhallgatók a két másik kar hallgatóitól eltérően a külföldi írók közül nem *Merlet*, hanem *Thomas Mann*t, a magyar írók közül pedig *Moldova György* előtt *Németh László*t kedvelik legjobban.

A 20 legkedveltebb költőre eső említés az összesnek (1497) 64 százaléka, ami arra utal, hogy a versek iránti kisebb érdeklődés, a kevesebb számú költő ismerete nem osztja

meg úgy a hallgatók választását, mint azt az írók esetén tapasztaltuk. A listavezető hármas: *József Attila, Ady Endre, Radnóti Miklós* ilyen nagyfokú népszerűségét azonban a hallgatók körében is elsősorban az iskolai évek alatt beidegződött ismeretek okozhatták. A mai magyar lírát úgy látszik *Nagy László, Pilinszky János* s *Weöres Sándor* versein keresztül kedvelik legjobban, s a felsorolásban szereplő többi költő nevét figyelembe véve arra következtethetünk, hogy érdeklődésük inkább a XIX. század költészete (*Arany János, Verlaine, Rimbaud, Baudelaire, Poe, Byron*) felé irányul.

A kedveltséget kifejező listák, melyek a hallgatók irodalmi ízlését körvonalazták, széles körű s a világirodalmi értékek iránti érdeklődésről tanúskodtak. A hallgatók választásában problémaérzékenységük, realiztikus életszemléletük tükröződött. Irodalmi ízlésük színvonalát a magyar írók közül *Moldova, Örkény, Móricz*, a külföldiek közül *Merle, Hemingway* és *Thomas Mann* jelezték.

A hallgatók olvasmányszerkezetének elemzése során – összehasonlítást végezve az 1976-os vizsgálat eredményeivel – megállapíthatjuk, hogy a szakjellegű információk, s az általános tájékozottságot biztosító ismeretek mind nagyobb mennyisége, állandó bővülése eredményezte talán azt, hogy a hallgatók olvasmányai között 1981-ben magasabb arányban fordult elő az ajánlott s az egyéni érdeklődésnek megfelelően választott szak- és ismeretterjesztő irodalom, mint 1976-ban. Annak a kedvezőtlen jelenségnek pedig, mely szerint az értékes szépirodalom olvasása ugyanakkor hátrányt szenvedett, főleg a lektűr szintű irodalom olvasásának nagyobb elterjedése volt az oka.

JEGYZETEK

1. KAMARÁS István – POLÓNYI Péter: Értelmiség, olvasás, könyvtár. Bp. 1970. 8.p.
2. SZENTIRMAI László: Az olvasó egyetemi hallgató. Bp. 1981, [Közread. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. 142 p.
3. SZENTIRMAI László. i.m. 59–61.p.
4. KAMARÁS István – POLÓNYI Péter. i.m. 29.p.
5. SZENTIRMAI László. i.m. 58.p.
6. TÁNCZOS Gábor: Mit olvasnak a fiatalok. Bp. 1970. 76.p.
7. BALOGH Zoltán – KAMARÁS István: Élményalakzatok. 1. Bp. 1978. 40–42.p.